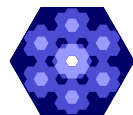
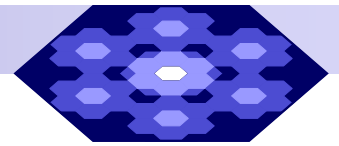

Vstup do geografie sídel

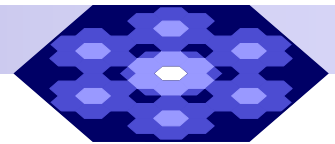
CENARS

Centre for Analysis of Regional Systems
cenars.upol.cz

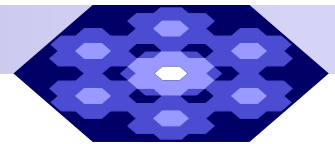
Geografie sídel – hlavní směry

- a) geografie osídlení (settlement geography)**
sídelní systémy, sídla brány jako vnitřně stejnorodá, vztahy mezi sídly
- b) geografie města (urban geography)**
vnitřní struktura měst, morfologické, genetické a sociodemografické znaky, vývoj, problémy měst
- c) geografie venkova (rural geography)**
venkovské osídlení a jeho problémy, relativně autonomní disciplína geografie sídel

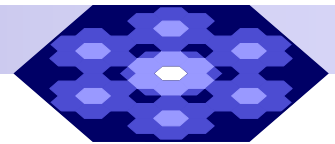
Vývoj disciplíny – hlavní směry

- *počátky v starověku: Řecko, Řím (Ceasar: Zápisy z války galské)*
- *vyčlenila se koncem 19. století (co brát za počátky: monografie a popisy měst, cestopisy a náčrty sídel...)*
- *původně součást Antrophogeografie (Ratzel: popis, morfologie)*

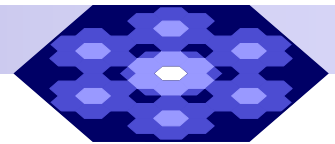
Německá škola

- *navazuje na Ratzela*
- *Christaller (1933): teorie centrálních míst – výzkum centrality a hierarchie sídel podle různých funkcí*
- *od 60. let – přejímání témat anglosaské školy, funkční vztahy sídel, vymezení složitých sídelních útvarů*
- *Zipf: pravidlo velikostního pořadí*
- *silná aplikační funkce, zvláště v územním plánování*

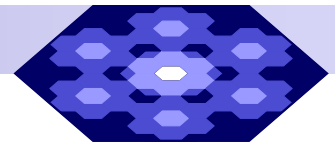
Americká škola

- *od dvacátých let 20. století – vnitřní struktura měst jako odraz imigračních vln*
- *sociologové a urbanisté – Chicagská škola*
- *dynamika, příčiny – ne jen popis*
- *využívání statistických vícerozměrných metod (korelace, faktorová a shluková analýza...)*
- *jména: Hoyt, Harris, Ullmann, Berry*
- *dominance směru zejména od 60. let v celosvětovém měřítku*

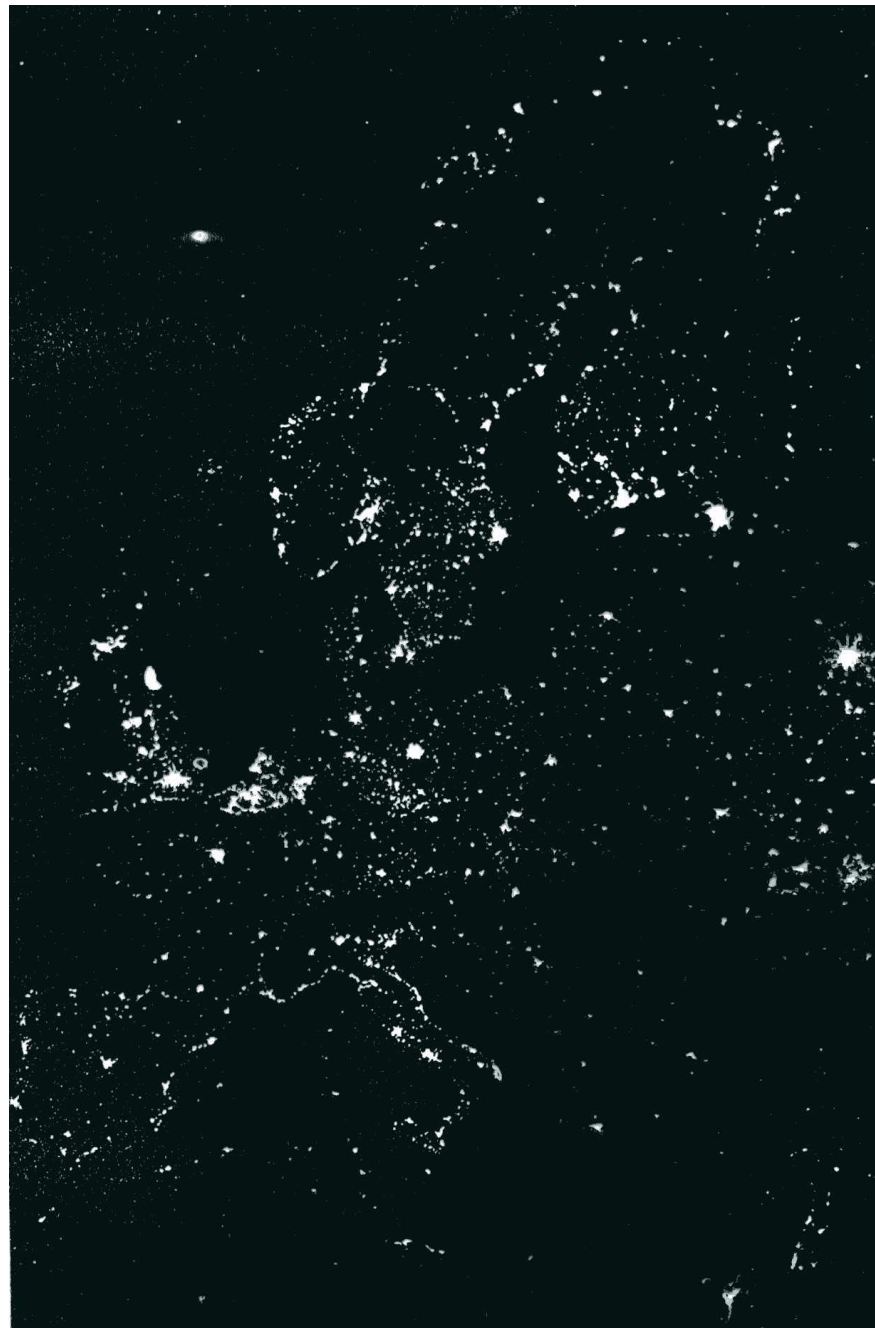
Shrnutí nejdůležitějších trendů

- *rozdělení na proudy (geografie sídel, města a venkova)*
- *do 2. světové války morfologicko-genetický popis sídel, po válce funkční klasifikace*
- *pokrok ve výzkumných metodách: souvisí s kvantitativní revolucí od 50. let, modelování (gravitační modely, pravidlo velikost pořadí, teorie centrálních míst)*
- *zvyšuje se aplikační funkce a interdisciplinarita (spolupráce s územním plánováním, urbanismem, sociologií, ale i marketingem)*

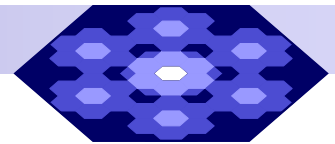

Vývoj v České republice

- *do 2. světové války – venkovské osídlení a jeho problémy, po ní spíše města a sídelní systémy*
- **morfologicko-genetický směr**: *typologie venkovských sídel (Říkovský, Láznička, Koláček)*
- **statistický směr**: *populační vývoj měst, statistika rozložení povolání, národností (Boháč, Moschelesová, Král – 30. léta 20. století)*
- *od 60. let doposud: **humánně-geografický směr**: poloha sídel, sféry působnosti města, systém osídlení, vnitřní sociální struktura měst*
- *od 90. let: morfologická, genetická a sociodemografická struktura měst*
- *jména: Korčák, Musil, Hampl – „Albertovská škola“*

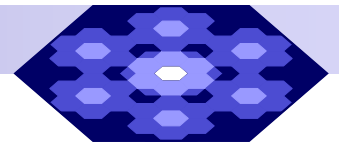

Evropská města v noci

Vznik a vývoj sídelního systému

- *klíčový vliv neolitické a průmyslové revoluce*
- *prvotní přístřešky: Olduvai (Tanzánie) cca před 1 mil. let, u nás např. Dolní Věstonice (většinou kočovníci)*
- *první sídla městského typu – oblast středního východu (Jericho) – cca 8 tis. let p.n.l. – usazování kočovníků*
- *u nás protourbánní keltská oppida (Závist, Staré Hradisko, Stradonice...)*
- *se vznikem centralizovaných starověkých států vznikají velkoměsta a sídelní síť, která přetrvává dodnes*

oppidum Staré Hradisko

Vznik a vývoj sídelního systému (starověké město)

- *rysy starověkého města: dominanta paláce vládců, chrámů a paláců dvořanů, plošně velmi rozsáhlá, diferenciace čtvrtí, často i vysoký počet obyvatel (Babylon 500 tis., Řím až 1 mil.)*
- *vznik sítě sídel a jejich kontinuita dodnes uvnitř **Limes Romanum** (příklady: Vindobona, Aquincum, Londonium, Parisium...)*
- *po pádu Římské říše úpadek a často téměř zánik*

Sídelní systém ve střední Evropě do konce středověku

- *zlatá éra vnitřní kolonizace a zakládání měst v Evropě ve 12.-15. století*
- *typologie měst podle původu a půdorysu*
- **rysy středověkého města:** *pravidelný plán s centrálním náměstím, kolem náměstí řemeslníci, město obklopeno hradbami, u větších měst předměstí za hradbami, umístění na strategických místech, město je jasně oddělitelné od venkova, hlavní města = zvláštní skupina*
- *do průmyslové revoluce se sídelní systém příliš neměnil*

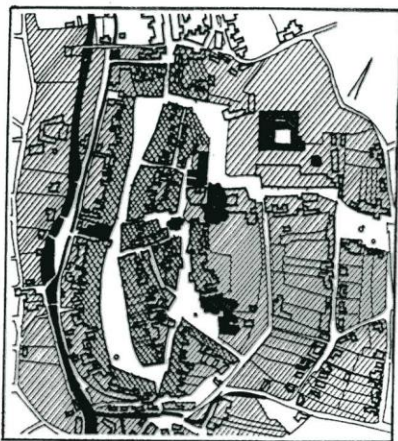
- ze staršího jádra s ponecháním a rozvíjením původní struktury :

V:
M:

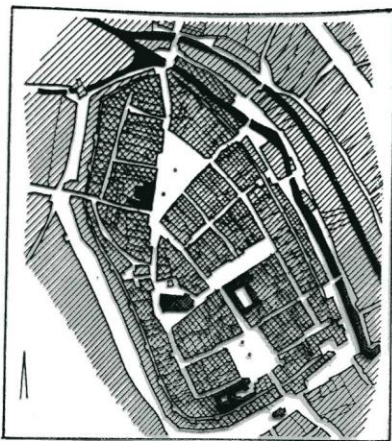
Klasickou ukázkou je Praha :

Václav I. - plánovitě založená Havelská čtvrt, v r. 1232 opevněna spolu se Starým Městem. Připojení svatopetrské čtvrti.
Přemysl Otakar II. - v roce 1257 zakládá Menší Město Pražské jako

- LITOMYŠL - jednoosá nepravidelná dispozice města vzniklého z osady u středověké obchodní cesty.
- MOST - základní půdorysná forma dnes neexistujícího města / likvidováno důlní těžbou / byla dána přiřazováním samostatných celků se svými náměstími.

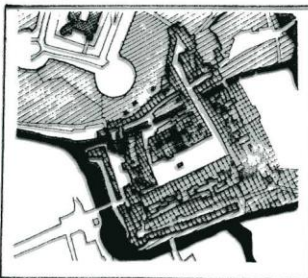
obr. 19 - LITOMYŠL

obr. 20 - MOST

- přestavby staršího jádra :

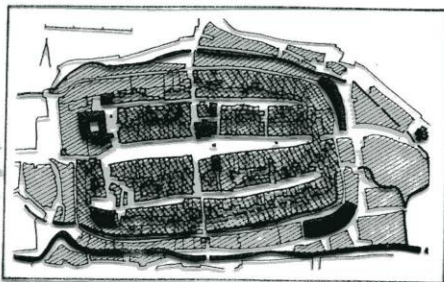
- Písek, Slaný, Polička, Sušice, Havlíčkův Brod, Pardubice a další jsou příkladem přestavby staršího jádra. Obvykle se ale zachovaly v půdorysu, hlavně okolo kostelů.
Město Pardubice spolu s hradem tvořilo podvojný pevnostní útvar, chráněný řekami Labem a Chrudinkou.

obr. 21 - PARDUBICE

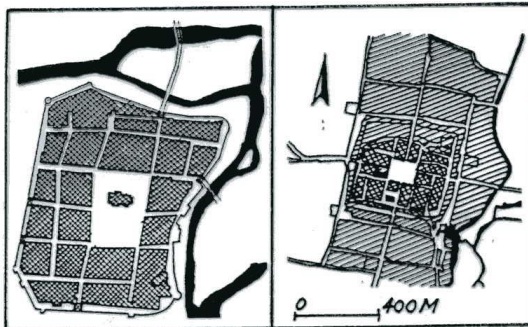
- výstavba vedle staršího jádra :

- Klatovy, Stříbro, Č. Budějovice, Louny a jiné. Domažlice mají charakteristický půdorys jednoosé dispozice, založené na obchodní cestě, zatímco původní osada se stala předměstím v západní části města.

obr. 22 - DOMAŽLICE

- přenesením ke staršímu jádru :

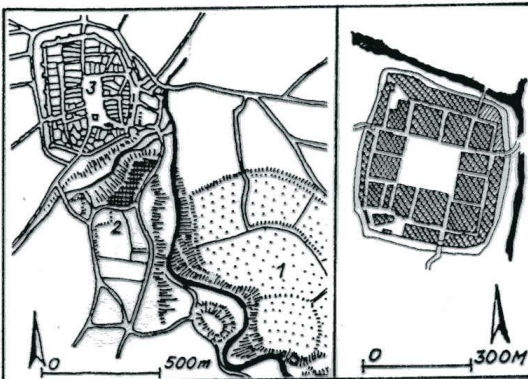
obr. 23 - PLZEŇ

obr. 24 - NOVÝ BYDŽOV

Plzeň, Pelhřimov, Nový Bydžov.

Nový Bydžov - pravoúhlá osnova s náměstím v průsečíku hl. ulic a s pravidelným zaústěním ulic v rozích náměstí byla dovedena do širší osnovy okolní zemědělské parcelace. Ukazuje pokročilé stadium feudálního urbanismu.

- přenesením na nové místo :

obr. 25 - KOUŘIM

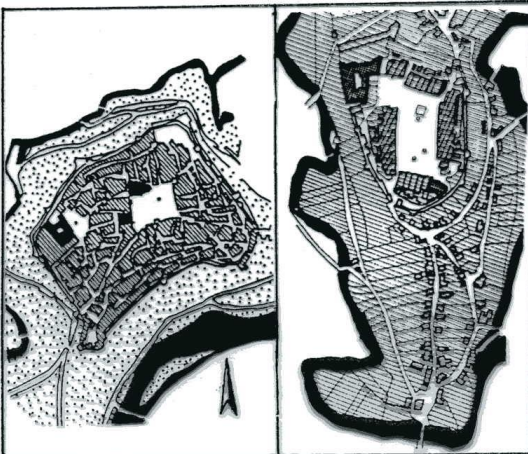
obr. 26

VYSOKÉ MÝTO

Kouřim ukazuje půdorysný posun ve třech vývojových fázích. Původní slovanské hradě s vlastní akropolí z 9. století je po dobytí vystřídáno v 11. st. hradem s podhradím. Po jeho zničení je před r. 1250 za vlády Přemysla Ot. II. založeno královské město. Do této kategorie patří také Vysoké Mýto, Kolín nebo Prachatice

nová města :

Mají většinou charakter živelně rostlých měst daných překotným vývojem několika jader osídlení, jak je tomu na př. u Kutné Hory nebo jenznačně vyjádřený hlavní prostor s dostředními komunikacemi bývalého husitského Tábora.
Nové Město n. Metují, v Renesanci přestavěné, těží z ostrožní polohy nad meandrem řeky Metuje.

obr. 27 - TÁBOR

obr. 28 - NOVÉ MĚSTO NAD METUJÍ

České Budějovice

Prachatice

Třeboň

Horažďovice